

ATVIRASIS LAIŠKAS DAILIOSIOS LITERATŪROS IR KALBOS MYLĖTOJAMS

Negaliu pasigirti, kad į tą gyvenimą labai linksmai žiūrėčiau. Teisingiau bus pasakius, kad liūdnom akim į jį žiūriu. Tačiau ir aš daug ko nuo jo laikiu. Jeigu pats daug ko ir netikiu pamatyti, tai vis tik tikiu, kad ateityje žmonės bus daug geresni ir laimingesni, kaip dabar yra, – kad teisybė, dora ir laisvė galų gale paims viršų ir, jeigu ir nesutrupins savo priešams galvų (nes tikroji teisybė, dora ir laisvė neturėtų niekam galvų trupinti), tai vis tik prašalins juos iš pirmųjų gyvenimo eilių, atims valdžią iš jų rankų arba pavers juos savo šalininkais.

Kai pirm dviejų metų, būdamas užsieniuose, perskaičiau laikraštyje trumpą žinėlę, kad lietuviams jau sugrąžinta spauda, man šilta ir gera rados krūtinėje. Bet negaliu pasigirti, kad būčiau tada labai apsidžiaugęs: tuojau galvon įlindo mintis, kad tosios spaudos laisvė bus labai labai siaurutė, kad nedaug kas galima bus rašyti, kad net nekalti apsakymėliai bus ginami, persekiojami. Ir pasirodė, kad toji mintis buvo teisinga. Bet nuo tos valandos praėjo jau dveji metai. Dabar, ačiū dievui, galima ne tik nekaltus apsakymėlius spausdinti, bet ir rašyti tokius daiktus, už kuriuos dar visai neseniai kalėjimuose pūdė ir Sibirian siuntė. Žinoma, teisybė ir dabar yra dar labai labai varžoma ir persekiojama, bet vis tik nors žodžio „laisvė“ jau šiokią tokią turime. Ir drąsesnieji, kaip va „cicilikai“*, ir visi kiti politikai taja laisve naudojasi. Ir, dieve, jiems padėk!..

Taigi, regis, tik džiaugtis reikėtų, kad gyvenimas nestovi ant vietos, žengia pirmyn. Tačiau man liūdna, labai liūdna. Galbūt mano būdas tame kaltas, nežinau. Mane kremta viena mintis. Ir toji mintis jau seniai mane kankina. „Ciciliku“ ar kitu koku politiku aš būti negaliu: neturiu tam tikslui nei fiziškos, nei dvasiškos galios, nejaučiu „pašaukimo“. Pilnai esu persitikrinęs, kad iš mano politikavimo būtų tokia nauda, kokia ir iš penktojo rato vežėčiose. Tai kas gi man reikia daryti? Juk aš noriu dirbti, labai noriu...

Aš myliu dailiąją literatūrą. Apie tą literatūrą visados galvoju, ją naktimis sapnuoju. Jinai man ramumo neduoda. Joje galbūt ir savo „pašaukimą“ rasčiau. Žinau, kad tokių, kaip aš, ir daugiau yra. Bet tuo tarpu, kad visokie politikai į partijas susispietę, mes, dailiosios literatūros mylėtojai, esame išsiblaškę, vienas antro nepažįstame ar nenorime pažinti. Tas liūdnas dalykas man rankas ir pakerta...

Spaudą leidus, aš daug nuo lietuvių literatūros laukiau. Tikėjau, kad knygų ir laikraščių skaičius labai pasidaugins, tikėjau, kad ir dailioji literatūra mažų mažiausia vieną laikraštį turės savo. Maniau, kad ir lietuvis literatas nors pusbadžiai galės iš savo darbo gyventi. Bet mano tikėjimas mane apgavo. Knygų, tiesa, dabar daug daugiau išeina kaip pirma, laikraščių skaičius didesnis, tačiau dailioji literatūra ne tik savo laikraščio neturi, bet toli užpakaly atsiliko ir trypsi ant vietos kaip supančiota. Ir iš tiesų jinai supančiota. Supančiojo ją politika. Dabar kiekvienas politikauja, kiekvienas nori būti penktuoju ratu vežėčiose. O naudos iš to nei vieniems, nei antriems nėra. Velka svetimą jungą – patsai nežino kam. Paklausk kokio politiko: jisai tau pasakys, kad tiktai jisai teisingas, kiti visi – mulkia. Ir jam sekas! Ar negerai būtų, kad ir dailiosios literatūros mylėtojai daugiau savim tikėtų, labiau save mylėtų, o nevergautų tik kitiems. Tada gal ir jiems labiau sektųsi...

Kai atsimenu V. Kudirkos straipsnius ir pasikalbėjimus *Varpe*, Povilą Višinskį su jo draugėmis ir draugais ir jų kalbas ir troškimus, man randas taip gaila tos netolimos praeities, kad kartais neturiu kur dėtis. Taip mes nuo tosios praeities atsilikome.

Kačerginė, 1906

Jonas Bilūnas, *Raštai*, t. 2, Vilnius: Vaga, 1980, p. 39-40.

* cicilikais vadinti „socialistai“. (Red.)